november

..... waar men elkaar ontmoet

PLEIN 1957

van mens tot mens

VERANTWOORDING
EN
BELEVING
VAN ONZE
EENHEID

PLEIN 1957

redactie
pater s. jelsma
henny dröge
ir. ton groothuis
truus groothuis
arie van den heuvel
piet reckman
harry scholten
drs. theo scholten
fietje steegers
drs. koos de valk
ger van vlijmen

★

4e jaargang - no. 10
verschijnt iedere maand behalve in augustus
administratie:
bezuidenhout 17 - den haag
abonnementen:
per jaar ƒ 4.50
per half jaar ƒ 2.25
losse nummers 40 cent
tel. 858443 — giro 1334

Wij behoren tot de Katholieke Kerk. Uit eerlijke overtuiging. Wij wensen ons echter in die Kerk en in die eerlijke overtuiging niet op te sluiten. We weten, dat er in onze omgeving, in onze stad, in ons land, onze wereld, allerlei oprechte mensen zijn, die het niet helemaal met onze levensbeschouwing eens zijn. Op zeer veel belangrijke punten zijn ze het wél met ons eens, b.v. op het punt van de noodzaak van rechtvaardigheid, eerlijkheid, naastenliefde, dienstbaarheid, menselijkheid. Soms ook op het punt van de aanwezigheid in wereld en geschiedenis van een persoonlijke God en een bevrijdende Christus. Van al deze mensen mogen wij ons niet afzijdig houden.
Op eigen initiatief willen wij daarom de anderen ontmoeten, om samen met hen na te denken, te praten en te handelen. Wij willen, dat men ons als katholieke mensen kent en dat wij de anderen kennen als behorende tot ónze mensengemeenschap.
Daarom: we stellen ons in onze actie en in dit blad NIET ten doel „bekeringen" te maken of „zieltjes te winnen". We stellen ons WEL ten doel (op de eerste plaats bij onszelf) gemeenschapsbesef te bevorderen, over alle grenzen van kerk en levensovertuiging heen. In ontmoetingen van mens tot mens.
Van deze doelstelling uit hebben we onze activiteit „Plein 1957" genoemd. „Plein" om de openheid naar alle kanten, de ruimte en de vrije toegang te suggereren; „1957", om te doen uitkomen dat het NU te doen is, dat we NU samen, in onderling gesprek en optreden, bezig zijn om tot elkander te komen.

Gemeenschap

U moet deze kinderen niet vragen een verhandeling te schrijven over eenheid, want zij weten zelfs niet wat u daarmee bedoelt. Voor kinderen is eenheid geen probleem. Zij putten zich niet uit in uitvoerige kennismakingen, maar volstaan met op te merken dat de een Johnie heet en de ander An en daarmee zijn alle beletselen, die de eenheid in de weg stonden, opgeruimd. Zij zijn één, waar ook ter wereld en met welke andere kinderen dan ook. Ze ruziën en vechten en doen lelijk tegen elkaar, maar het gaat niet diep en even daarna is het weer vergeten. Zij beloven elkaar op vijfjarige leeftijd eeuwige trouw dwars door alle rangen en standen en zuilen heen.
Als wij volwassenen ons bezorgd maken om de vele tegenstellingen die er zijn en ernstig zoeken naar een nieuwe gemeenschap, dan is het misschien geen kwade wens elkaar toe te wensen, dat we worden als kinderen.

Laten wij in de ander het anderszijn respecteren en eerbiedigen.
Dominee Joh. P. van Mullem.

VERANTWOORDING EN BELEVING VAN ONZE EENHEID

Sinds drie jaren hebben wij op en rondom ons ,Plein' tal van medemensen ontmoet, die midden in het hedendaagse bewegelijke geestesleven staan en vanuit verscheiden uitgangspunten zoeken naar een verantwoorde positie en oriëntatie. Deze contacten waren steeds uitermate positief en prettig.

Wij hebben de personen, die op onze gesprekavonden of in ons maandblad te gast zijn geweest als inleider of scribent, uitgenodigd voor een gesprek over bovengenoemd thema op het landgoed Drakenburgh bij Hilversum op zaterdag 28 en zondag 29 september.

Ondanks de toen heersende A-griep mochten wij vele bekenden begroeten en samen luisterden wij zaterdagsavonds naar de inleidingen van Dominee Joh. P. van Mullem, voorganger van de Vrijzinnig Hervormden te Rotterdam, over het intermenselijk aspect van het thema, van Mr. J. In 't Veld, humanist en lid van de Eerste Kamer voor de P.v.d.A., over het nationale en het europese aspect van onze eenheid en de verhouding tussen beide, en van Pater Dr. J. Ponsioen SCJ, docent aan het Institute of Social Studies, over de voorgeschiedenis, de oorzaken en de wortels van de zuilen.

De inleiders vormden daarna een forum, terwijl de directeur van Drakenburgh, de heer Jan Beerends, als gespreksleider optrad.

De Directeur van Kerk en Wereld, Dr. F. Boerwinkel, gaf de volgende dag eerst een samenvatting van deze inleidingen en de daaropgevolgde discussie, terwijl hij vervolgens zijn mening gaf over onze eenheid. In de slotbijeenkomst besprak Pater S. Jelsma het internationale aspect. In dit nummer vindt u een uitvoerig verslag van dit week-end.

Redactie.

GETALLEN IN DE NACHT

door Ds. Joh. P. van Mullem

Ik wil beginnen met u te vertellen hoe ik tot Plein 1957 ben gekomen. Ik wandelde op een tweede Kerstdag met mijn dochtertje op de Mathenesserlaan en liep de rooms katholieke kerk binnen, omdat de belangstelling van mijn dochtertje daarnaar uit ging. Achter in de kerk lag een blad, De Wachter, en het kostte vijf cent. Maar noch mijn dochtertje noch ik hadden vijf cent. Toen heb ik haar gezegd: Je mag natuurlijk nooit stelen, maar dit neem ik toch lekker mee.

Dit overtreden van het gebod heeft gemaakt, dat ik met het Plein in aanraking ben gekomen, want in De Wachter stond een advertentie over Plein 1955. Ik heb het blad direct besteld. Ik kreeg een proefnummer en ik heb naar Den Haag geschreven: De Heilige Petrus moge het mij vergeven, dat ik een diefstalletje heb gepleegd, maar van heden af word ik abonnee van Plein 1955.

De tweede aanraking met het Plein was een verzoek van de redactie om een artikel te schrijven over de vraag: Waarom ga je naar de kerk? Ik heb dat artikel geschreven vanuit de tijd, dat ik nog geen predikant was. Toen had ik allerlei motieven, zelfs zeer ernstige, maar ik had aan het eind geschreven, dat ik vroeger ook wel eens naar de kerk ging om een aardig meisje te zien. Ik dacht: Die regel neemt de redactie nooit over. Toen ik dan ook het blad ontving, was de eerste reactie: Kijken of de laatste regel er nog staat!

Ook dit jaar hoopt Plein 1957 weer vele belangstellende niet-katholieken te mogen begroeten in de

KERSTDIENST

die wordt gehouden in de nacht van 24 op 25 dec. In het volgende nummer van ons maandblad zullen we het volledige programma publiceren en u meedelen waar toegangskaarten te verkrijgen zijn.

Nu inderdaad, de laatste regel heeft er gestaan en ik dank de redactie voor deze vrijgevigheid.

*

Ik zou mijn inleiding willen beginnen — dan voel ik me gelijk veilig — met een uitspraak van Augustinus. Als ik u dan nog zeg, dat ik die heb genomen uit het boek van Professor Gerard Brom „Het gesprek over de eenheid van de Kerk", dan voel ik me t.a.v. de rooms katholieke aanwezigen dubbel veilig. Augustinus heeft gezegd: „Begrijp het **eendrachtig** geding, begrijp het geding van de liefde". Daar staat niet het woord „eenheid".

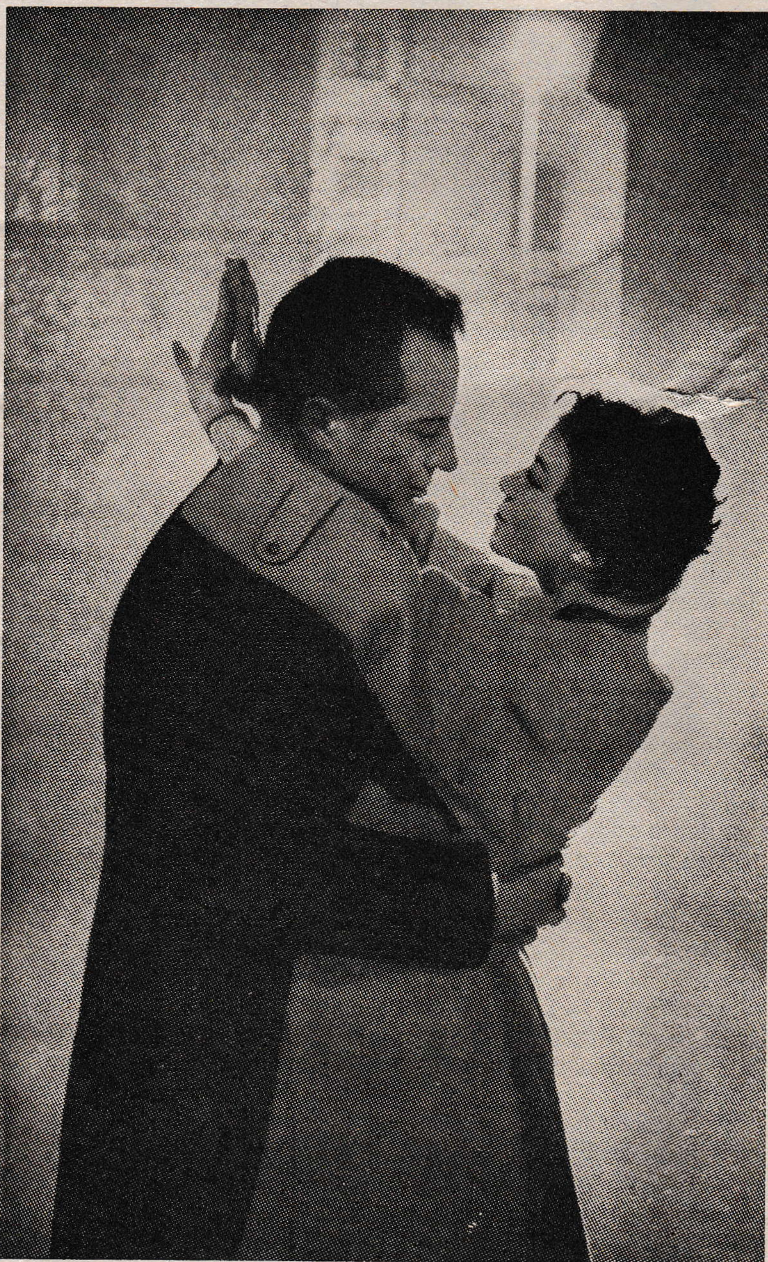
Ik zou niet willen uitgaan van het woord „eenheid". Ik houd niet van eenheid, omdat ik niet houd van gelijkheid. De Franse revolutie heeft de leuze gehad: Vrijheid, gelijkheid en broederschap. Ik onderschrijf vrijheid en broederschap, maar ik kras gelijkheid door. Daar doe ik niet aan, d.w.z. daar doe *ík* niet aan, omdat de cosmos er niet aan doet. Ik houd van rangen en standen en van onderscheidingen. Ik kan mij niet thuisvoelen in een wereld, waarin alles wordt genivelleerd.

Ik kan dus ook niet uitgaan van een basis van gelijkheid. Ik hoef in uw midden niet te vertellen, dat dat ook niet in de natuur is. Nergens vindt u gelijkheid, maar dan ook nergens. Als straks in het debat misschien gezegd zal worden, dat het bij ons ook niet gaat om gelijkheid, maar om de gelijkwaardigheid, dan is ook daar nog een hartig woordje over te zeggen. Want naar mijn mening is het zelfs nog niet eens waar, dat alle mensen voor God gelijkwaardig zijn. Ik dacht, dat God ons aanziet naar onze werken, naar onze motieven, naar ons „zijn". En als u het woord „God" niet wilt gebruiken, gebruikt u dan een ander woord van hoger macht.

Nu grijp ik even naar het begrippenapparaat van Professor Dooyeweerd, de gereformeerde hoogleraar in de wijsbegeerte aan de Vrije Universi-

teit. Als ik u vertel, dat ik vrijzinnig hervormd predikant ben — zelfs sta ik erop dat men weet, dat ik links vrijzinnig ben — zult u begrijpen, dat ik het met de Calvinistische dogmatische ingesteldheid van Prof. Dooyeweerd niet eens kan zijn, maar zijn begrippenapparaat gebruik ik altijd dankbaar. Ik vraag u vergeving om veertien woorden achter elkaar te noemen. Deze veertien woorden zijn de kernwoorden van wat u zou kunnen noemen: de faculteiten van de universiteit. Het zijn: getal, wat correspondeert met de rekenkunde; ruimte, met de meetkunde; beweging, met de natuurkunde; leven, met de biologie; gevoel, met de psychologie; analyse, met de rede of de logiek; geschiedenis, met de historiek; teken of taal, met de linguistiek; omgang, met de sociotiek; besparing, met de economiek; harmonie of schoonheid, met de esthetiek; vergelding, met de rechtskunde; naastenliefde, met de ethiek; en uiteindelijk: Godsliefde (ik zou zeggen als genitivus subjectivus en objectivus) als de pistiek.

we moeten elkaar aankijken

Als u het werk van Professor Dooyeweerd bestudeert („De wijsbegeerte der wetsidee"), dan weet u dat hij deze dingen zo maar niet zegt, maar dat hij dit afleest uit de cosmische geordendheid. Ik citeer dit om te laten zien, dat de cosmos geordend is naar onderscheidenheden en dat daar ook al niet de gelijkheid is. Zo is b.v. het principe van de getalswereld grondverschillend van het principe van de meetkundige wereld; het kernwoord van de ethiek is grondverschillend van het kernwoord van de religiek. Ik wil dat laatste ook anders zeggen: de ethiek en de dogmatiek zijn twee onderscheidene disciplinen. Natuurlijk zijn tussen die leerstelsels en die cosmische schikkingen allerlei verbondenheden — tenslotte is alles wel één uiteindelijk — maar deze onderscheidenheden zijn er.

Ik zou willen opkomen voor de pluriformiteit en niet voor de eenheid (maar dan natuurlijk wél — eenmaal gesteld de pluriformiteit — voor de eendracht). We hebben in onze hervormde Kerk gesprekken tussen orthodoxen en vrijzinnigen. Deze gesprekken bevallen mij niet. Ik heb zo de idee, dat wanneer je in een grótere gesprekskring komt, waar al de verscheidene levensbeschouwingen aanwezig zijn, je veel ruimer en veel schoner en heerlijker gesprek kan voeren. Brom zegt in zijn boek „Het gesprek over de eenheid van de Kerk": „De talen van alle volken zijn van elkaar onderscheiden, maar sluiten elkaar niet uit, zodat een werk van de ene taal in de andere taal valt over te brengen. En zo berust de harmonie van de Kerk op een veelheid zonder tegenstrijdigheid". Ik neem dat woord in veel ruimer verband en ik zou willen zeggen: de verschillende groepen van het Nederlandse volk zijn als de talen die onderscheiden zijn en onderscheiden moeten blijven; maar toch berust dan de harmonie op die veelheid van deze onderscheiden groepen. Als Brom zegt: „Katholieken sluiten niets uit; zij sluiten alles in door het zijn wettige plaats binnen de orde van het geheel toe te kennen", dan zeg ik daar ja en amen op, alleen breid ik dat tegelijkertijd uit en ik zeg; het zijn niet alleen de katholieken die dat doen, maar wij allen moeten dit doen. Wij moeten de verschillende levensbeschouwingen met elkaar in contact brengen.

*

Mag ik toch wijzen op gevaren van eenheidsbewegingen? Wij hebben in onze hervormde Kerk de beweging „Gemeente-opbouw" en een voorman daarvan, Professor Kraemer, heeft gezegd: „Het woord verdraagzaamheid komt niet voor in het woordenboek van Gemeente-opbouw". Dat vind ik jammer. Zoals ik het ook jammer vind als de theoloog Arnold Rademacher in „Die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen", geciteerd bij Brom, zegt: „Verdraagzaamheid is niet meer het hoogste: bevredigen

doet ons alleen de eenheid". Dan vraag ik: Waarom? Waarom moet er een tegenstelling zijn tussen verdraagzaamheid en eenheid (ik zeg liever eendracht)? Ik dacht, dat de eendracht juist op basis van de verdraagzaamheid kwam. Ik vind het jammer als ergens een eenheidsbeweging zou zijn in wier woordenboek het woord verdraagzaamheid niet meer zou kunnen voorkomen.

Paulus zegt in zijn brief aan de Efesiërs: „Hij zelf is het geweest, die sommigen tot apostelen heeft aangesteld, anderen tot profeten, evangelisten, herders en leraars, maar met het doel om op te bouwen het Lichaam van Christus tot de tijd dat wij allen tot de eenheid des geloofs en der kennis van Gods Zoon zijn gekomen". Ik breid dat weer uit en ik spreek hier niet alleen over Christus' Lichaam, maar ik spreek over de mensheid en dan zeg ik: allen sámen — maar dan ook állen, meerderheden en minderheden — dragen hun steentje bij tot de opbouw van de eenheid. Eerst dan komen we tot de volle rijpheid in de Kerk, dus van Christus' Lichaam, en in de eenheidsbeweging van de mensen.

Ik wil uit het voorwoord van het boek van Brom deze mooie zin van Pater Kreling O.P. voorlezen: „De Kerk als eenheid van vele verlosten wordt niet voldoende verklaard uit de eenheid van de belijdenis; de Verlosser zélf als één levensbeginsel bindt alles samen tot een verlost volk". Dat geldt voor ieder die tot dé Kerk behoort. En ik mag veronderstellen, dat men in deze kring in dít Kerkbegrip ook de reformatorische en nog andere kerken samenziet. Toch wil ik ook dit woord van Pater Kreling uitbreiden en zo lezen: De wereld als eenheid van vele bevrijde mensen wordt niet voldoende verklaard uit de eenheid van levensbeschouwing. Neen, de Humanitas zelf als levensbeginsel bindt allen tezamen tot een bevrijde mensheid.

*

Ik heb dezer dagen ergens gelezen: Wij moeten elkaar aankijken. Als we elkaar aankijken zullen we elkaar leren doorgronden. Het is voor iedereen verheugend, dat de polemiek afneemt en de ontmoeting toeneemt. Als ik het algemeen menselijk perspectief van deze samenkomst moet beschrijven, dan mag ik zeggen: Wij moeten elkaar aankijken. Dat kunnen we alleen doen als er bij ons het zuivere vertrouwen is in de naaste. Ik wil niet, dat de naaste naar mij toekomt met de idee van: Nu zal ik jou eens op de een of andere manier dirigeren en dan zal ik je brengen tot dit of dat. Dan zeg ik: Neen, dan kunnen we elkaar niet aankijken, want dan heerst er in de ander (of in mij!) een overheersingsdrang en dat is nu net niet wat we moeten hebben. Wij moeten elkaar aankijken en dan zeg ik tegen u: Wat is mijn levensbeschouwinkje toch maar een stúkje van de waarheid. U heeft ook, u heeft misschien nog veel meer van de waarheid.

Deze samenkomsten kunnen meehelpen om elkaar te overtuigen van onze goede trouw. Wij willen met elkaar als het kan de wereld opbouwen en ik moet overtuigd zijn van úw goede trouw en ú van de mijne.

*

Tenslotte lees ik u nog een zin voor uit het boek van Brom. Ik heb zijn boek met grote interesse gelezen en ik wandelde met Brom door het hele boek. Toen kwam ik op pagina 324 en 325 — en als u mij midden in de nacht wakker maakt, kan ik die getallen altijd noemen — en daar zegt Brom: „Nu moet de protestant (het gaat om een gesprek van een katholiek met een protestant) niet denken dat de katholieke Kerk of de Moederkerk iets kan veranderen aan de eeuwige waarheden; dat kan zelfs de Paus niet en een valse verwachting wil ik niet gewekt hebben". En Brom zegt erachter: „Dat (veranderen) moeten de protestanten maar doen, want die zijn het veranderen gewend".

Deze bladzijden vergeet ik nooit. Ik zou alleen tot onze katholieke partners willen zeggen: Zou het niet zó kunnen zijn, dat wij allemaal moeten veranderen? Ik begrijp volkomen wat Professor Brom bedoelt en misschien stel ik hier iets wat helemaal niet mogelijk is, maar ik dacht dat ik het toch maar zo eerlijk en trouw mocht zeggen. Met een laatste vraag wil ik eindigen: Zou het niet mooier zijn als behalve humanisten, reformatorischen en katholieken ook Joden waren uitgenodigd? Maar misschien is dat een ondeugend vraagje aan de groep Plein 1957.

Helpt U mee?

Met het geld, dat verschillende abonnees ons vorige maand gaven, kunnen we gelukkig Abbé Pierre weer aan het een en ander helpen. Daarvoor onze dank.

In november en december stellen we ons voor een fonds te vormen om daaruit met Kerstmis enkele gezinnen, waarvan we weten dat ze het bijzonder moeilijk hebben, een pakket te bezorgen. Uw bijdrage kunt u storten of overschrijven op girorekening 1334 t.n.v. Plein 1957, Den Haag, met vermelding: Kerstgaven.

Ook verpakte levensmiddelen zijn bijzonder welkom. U kunt ze ons toezenden en wij komen ze ook graag bij u halen.

Mr. J. In 't Veld

Nu ik Dominee van Mullem heb gehoord, bemerk ik dat het onderwerp, dat ik te bespreken heb geheel anders is geaard. Ik zou echter vooraf graag iets willen zeggen naar aanleiding van het slot van zijn uiteenzetting.

Ik heb met grote belangstelling gehoord, dat hij op het standpunt staat, dat hij toch eigenlijk ook maar in het bezit is van een klein stukje waarheid. En nu wil ik graag toestemmen, dat er eeuwige waarheden zijn, maar de humanist staat op het standpunt, dat het erg hovaardig is van de mens, wanneer hij zich verbeeldt, dat hij in het bezit is van die volledige waarheid. Ik geloof, dat het standpunt van de humanist nergens schoner uitgedrukt is dan in het woord van Lessing: „Wanneer gij, God, in uw rechterhand besloten hield de waarheid en in uw linkerhand het zoeken naar de waarheid, al was het met de toevoeging dat wij nooit en tenimmer zouden vinden, dan zou ik toch in ootmoed uw linkerhand grijpen en zeggen: Vader, geef! want de volstrekte waarheid is toch slechts voor U alleen. Het bezit van de waarheid maakt traag en zelfgenoegzaam en alleen in het eeuwige zoeken naar de waarheid kunnen zich de krachten van de mens volledig ontwikkelen'. Dat zou men kunnen noemen: de geloofsbelijdenis van de humanist. Voor ons is het zoeken naar de waarheid meer dan het bezit van de waarheid.

MASSA OF GEMEENSCHAP

Maar ik zou vanavond spreken over verantwoording en beleving van de eenheid, gezien vanuit nationaal en Westeuropees standpunt. Het is uitermate belangrijk, dat wij ons verdiepen in de vraag: Hoe komen wij tot nationale eenheid en nog belangrijker is de vraag: hoe komen wij tot een waarachtige Westeuropese eenheid, want Nederland zal toch steeds meer tot het inzicht moeten komen, dat het z'n plaats in de wereld alleen kan behouden in het kader van een Westeuropese gemeenschap. Kleine landen, zoals Nederland, België, Denemarken, Zwitserland, hebben in het huidige wereldbestel niet zo heel veel meer te betekenen en willen zij hun plaats in de wereld, hun betekenis in de wereld behouden, dan zal het alleen kunnen in het kader van een grotere eenheid. Daarom zou ik het accent willen leggen op de Westeuropese eenheid.

Eenheid is voor West-Europa een dringende noodzaak. West-Europa is bezig om steeds meer af te zakken, steeds meer zijn plaats in de wereld te verliezen, het dreigt hoe langer hoe meer verpletterd te worden tussen de grootmachten, die ter weerszijden opkomen of opgekomen zijn: Amerika en het Sovjetblok. Wil West-Europa blijven meespelen in het concert der volkeren, dan is dat alleen mogelijk, wanneer wij komen tot een sterke eenheid. En nu is dat makkelijker gezegd dan in praktijk gebracht. Ik stuit hier nu ook op de vraag: Wat verstaan wij onder eenheid? Is het voldoende, dat wij komen tot een gemeenschappelijke Europese markt en een kolen- en staalgemeenschap en dergelijke dingen? Wanneer wij niet verder komen, zal dat misschien de economische positie van West-Europa kunnen versterken, maar daarom is het niet alléén te doen. Er is een tijd geweest, dat West-Europa niet alleen in economisch opzicht, maar ook in sociaal en cultureel en politiek opzicht de toon aangaf in de wereld. Daar is op het ogenblik maar een bitter schijntje van overgebleven. En daarom geloof ik, dat we met alleen een sterke economische eenheid niet kunnen volstaan. De vraag is zelfs, of er van die economische eenheid veel terecht zal komen, wanneer die niet geworteld is in een — laat ik dan maar zeggen — culturele eenheid. En het is dus daarop, dat we vooral onze gedachten zullen moeten gaan richten.

Het is op het ogenblik zo gesteld, dat in de we-

reld een strijd van de ideologieën gaande is en hoe we ook denken over het communisme: niemand zal kunnen ontkennen, dat van de communistische ideologie een geweldige kracht uitgaat. Ik geloof, dat wij er bepaald verkeerd aan doen, wanneer wij de macht van het communisme alleen maar zien in het geweld en de onderdrukking, waaraan een kleine groep van machthebbers zich schuldig maakt. Het zou naar mijn overtuiging volstrekt onmogelijk zijn, dat het communisme in Rusland zich zo lang had kunnen handhaven en zich over een zo groot deel van de aardoppervlakte had kunnen verspreiden, wanneer er toch niet iets meer achter steekt dan alleen dat geweld en die onderdrukking. Ik geloof, dat wij het communisme alleen verstaan, wanneer wij het zien in zijn zuivere idealistische vorm en dat wordt het beste uitgedrukt in het woord, dat ik vond in het boek Stalingrad van Plievier: „Wij mensen zijn niet meer dan mest op de velden van de toekomst". Dat is, geloof ik, de grote idee, de sterke kracht, die in het communisme werkt. De mens is niets, hij moet zichzelf wegcijferen, zich volledig ondergeschikt maken aan het grote ideaal, waarvoor wordt gestreden. Dit is natuurlijk geidealiseerd. Ik ben me daar volkomen van bewust. De werkelijkheid is heel wat lelijker dan dit schone ideaal, maar dit is het toch wat de mensen pakt en wat de mensen in beweging brengt.

Nu ben ik van mening, dat wij westerlingen daar iets tegenover zullen moeten stellen. Een ideologie, die een zelfde geestelijke kracht kan ontwikkelen, een geestelijk bindmiddel, dat het op kan nemen tegen de communistische ideologie. Dit is een probleem, waarin we ons bepaald ernstig zullen moeten verdiepen, een probleem dat maar niet zo op te lossen is. Ik herinner me, dat ik hierover eens een gesprek heb gehad met dr. Schneider, die indertijd voor de KVP in de Eerste Kamer zat. Hij heeft toen met volle overtuiging gezegd: „We komen hier niet uit, tenzij West-Europa weer katholiek wordt. Dat is de enige manier om de geestelijke eenheid te bereiken, die noodzakelijk is." Ik heb hem geantwoord: Dat lijkt mij een buitengewoon pessimistische opvatting, want er kan natuurlijk geen sprake van zijn en dit betekent dus in feite dat u gelooft in de ondergang van West-Europa. En daarmee stemde hij volledig in. Hij zag inderdaad geen andere uitweg.

Ik breng dit naar voren om duidelijk te maken, hoe belangrijk het is, dat we ons in dit vraagstuk wat nader verdiepen. Ik heb daar indertijd in een boekje het een en ander over geschreven. Nu is het in het algemeen niet zo erg fraai, wanneer men zichzelf citeert, maar om duidelijk te maken dat wat ik hier nu ga zeggen niet is „pour le besoin de la cause", maar dat dit gedachten zijn, die al jarenlang bij me leven, geloof ik toch, dat het goed is als ik een stuk voorlees, omdat ik van mening ben, dat ik het op het ogenblik zeker niet beter zal zeggen, dan ik het toen heb geschreven.

„De Westeuropese volkerengemeenschap zal zich weer bewust dienen te zijn van haar zending in de wereld. Het lijkt een taak, welker verwezenlijking het menselijk vermogen te boven gaat: een Westeuropese geest te wekken, het besef dat West-Europa nog een roeping in de wereld te vervullen heeft zonder de geestelijke vrijheid in het minst aan te tasten. Een beïnvloeding van de geesten, niet van bovenaf maar van onderop. Geen gelijkschakeling, maar een doordringen van de eenheidsgedachte in de oneindig rijke verscheidenheid."

Ik hoop, dat ik daarmee het hart van Dominee van Mullem heb gewonnen, want wanneer ik spreek over eenheid is het toch altijd eenheid in de oneindig rijke verscheidenheid. Ik denk vaak aan het woord van Thorbecke, die gezegd heeft: „De natuur is niet daarom zo rijk, omdat het alles gemaakt is naar een zelfde patroon, maar juist om die oneindige verscheidenheid, die we in de natuur opmerken; maar een verscheidenheid, doordrongen van een sterke geest van eenheid". Ik geloof, dat we, als we het zo zien, voor dat begrip „eenheid" toch niet zo erg bang hoeven te zijn.

Ik citeer Prof. van der Leeuw en kom bij hem in goed gezelschap, omdat hij misschien wel tot de humanisten kan worden gerekend, maar dan toch in ieder geval tot de christelijke humanisten. Prof. van der Leeuw wijst ons naar ik meen uit de moeilijkheid de weg. In zijn voordrachten over „Gemeenschap, gezag en geloof" wijst hij erop, dat elke gemeenschap een kern heeft waaromheen zij groeit. Een centrum, dat aan alle leden gemeenschappelijk is, maar dat toch door de leden als het hogere wordt erkend en verering geniet. Hij noemt dit „het heilige gemeenschappelijke". Dit nu staat naar mijn overtuiging wel vast, dat wil de oude wereld tot het besef komen, dat haar rol in de geschiedenis nog niet is uitgespeeld en dat zij nog een zending heeft te vervullen, wij er niet zullen komen zonder zoiets als een heilige gemeenschappelijke bezielende idee die samenbindt, die van de massa weer een gemeenschap maakt.

Wereldwijze mensen zullen medelijdend glimlachen. Partijfanatici zullen de schouders ophalen. Wie durft praten over heilig gemeenschappelijk en over een samenbindende idee in een wereld, waarin de tegenstellingen zo fel op elkaar botsen, waarin op schier elk gebied zoveel meningsverscheidenheid aan de dag treedt? En toch moeten we deze weg op, want het is de enige weg, die ons nog leiden kan uit het moeras van verscheurdheid en geestelijk defaitisme, waarin West-Europa dreigt te verzinken. Gemakkelijk zal het zeker niet vallen om in de grote verscheidenheid van volken, godsdiensten, politieke overtuigingen enz. een gemeenschappelijke kern te ontdekken en nog moeilijker zal het zijn voor dit heilig gemeenschappelijke een massale geestdrift te wekken. We leven nog te

niet alleen daarom

zwaar onder de druk van partijtwisten, van verkettering van andersdenkenden, van internationale- en klassetegenstellingen, dan dat er veel waardering zou kunnen zijn voor het zoeken naar eenheid in verscheidenheid. Nog altijd heeft men meer plezier in het accentueren van wat verdeelt, dan in het zoeken naar een eenheid. Maar al is het moeilijk, het werk moet toch worden gedaan. Daarom heb ik het erop gewaagd in alle bescheidenheid, schuchter en aarzelend, gestalte te geven aan een idee, sterk en heilig en gemeenschappelijk genoeg, om aan het Avondland nieuwe bezieling te kunnen schenken, nieuw zelfvertrouwen en daarmee nieuwe kracht om zich staande te houden. We zullen met elkaar een levenskracht hebben te ontwikkelen, welke gericht is niet op vernietiging, maar op overwinning van tegenstellingen door daadwerkelijk het bewijs te leveren, dat orde en rust in het maatschappelijk leven en sociale gerechtigheid te vestigen zijn op de basis van de essentiële beginselen van christendom en humanisme. Daarin zou West-Europa zijn roeping moeten vinden. Ook onder de nieuwe economisch-sociale verhoudingen, welke zich baanbreken, te waken voor het ongeschonden behoud van die grondbeginselen, welke wij zien als een kostbare erfenis onzer vaderen en zonder welke het leven voor ons zijn waarde verliest.

De vraag is: hoe komen we tot formulering van die grondbeginselen? Dan zou ik met Dominee van Mullem een onderscheid willen maken tussen dogmatiek en ethiek. Ik geloof, dat we die grondbeginselen niet in de eerste plaats moeten zoeken in de dogmatiek, in de eigenlijke geloofsleer. Op dat punt zal het altijd wel buitengewoon moeilijk blijven. Maar de vraag is of dit in de politiek ook zo'n overwegende rol heeft te spelen of dat het in de politiek niet veel meer gaat om de levensbeginselen, die wij in het leven in acht hebben te nemen. En als zodanige grondbeginselen, die voor de humanist niet minder waardevol zijn dan voor de christen, zou ik willen zien: geestelijke vrijheid, in evenwicht gehouden door een sterk ontwikkelde gemeenschapszin. We zouden dus kunnen zeggen: vrijheid in verantwoordelijkheid. In de tweede plaats: eerbied voor de menselijke persoonlijkheid, hetgeen meebrengt een radicale afwijzing van theorieën, die de mens ondergeschikt maken aan de staat, partij of politiek beginsel, theorieën die naar het woord van Kant de mens alleen maar zien als middel en niet als doel van ons handelen. In de derde plaats: aanvaarding van een boventijdelijk en bovenpersoonlijk normbesef, een geestelijke en zedelijke instelling tegenover het leven en in overeenstemming daarmee afwijzing van een materialistische levensopvatting.

Het lijkt mij toe, dat het mogelijk moet zijn, dat katholieken, protestanten en humanisten elkaar op basis van dergelijke grondbeginselen kunnen vinden en dat het mogelijk moet zijn het besef te wekken, dat de roeping van West-Europa hierin bestaat, dat wij de economische en sociale ontwikkeling welke op het ogenblik in de wereld gaande is, naar beste vermogen steunen, maar altijd op basis van deze grondbeginselen in felle strijd voor het ongeschonden behoud van deze beginselen, die voor de protestant, de katholiek en de humanist toch eigenlijk de wezenlijke waarde van het leven uitmaken.

L

entre nous

Naar ons katholiek geloof is de verdeeldheid en de tegenstelling in de mensheid (niet zijn verscheidenheid) essentieel een gevolg van de zonde. De mensheid is als een eenheid, als één familie, door God geschapen, zo geloven wij. Bij het vaststellen van het verlies van deze eenheid sluit echter bij rooms katholieken ook onmiddellijk aan het geloof in de verlossing van de zonde, het geloof, dat wij door Christus zijn teruggebracht tot de eenheid. Het is Christus die Joden en heidenen weer bijeengevoegd heeft in Zijn Kerk. Dat werd in de oude kerk in tekenen gevierd bij het heilig Offer, doordat het graan voor het brood dat geconsacreerd werd, uit het zuiden en het noorden, uit het oosten en het westen bijeen werd gebracht en tot één Brood werd gemaakt, dat door allen werd gegeten als een symbool en een beleving van het herstel van de eenheid van het gehele menselijke geslacht.

Wij weten, dat het een genade van God is om elkaar in eenheid te vinden. Maar wat voor een eenheid? Een administratieve? Een politieke? Een economische? Neen, op de eerste plaats gaat het dan om een religieuze eenheid, om een geloofseenheid.

Men weet van de katholieken, dat wij geloven de waarheid in deze te hebben. Ik zeg niet: de hele waarheid. Wij zijn ook tastende en zoekende in het geopenbaarde woord van God dat we altijd gedeeltelijk, fragmentarisch, verstaan en we zijn altijd dieper aan het zoeken. De essentiële lijnen hebben we vast, maar wij kennen de openbaring (nog) niet uitputtend.

Omdat wij geloven, dat in het bezitten van de waarheid een wezenlijk element van de verlossing ligt, is het altijd ons doel de Kerk te propageren. Laten we dat duidelijk en eerlijk stellen. Ik heb eens iemand over het laatste mandement der Bisschoppen horen zeggen: Ik vind het een griezelig geval; bij katholieken blijkt er achter al hun acties te zitten, dat ze proberen je te bekeren tot het katholicisme!

Dat is waar, omdat dit voor ons de grootste gave is, die wij in handen hebben gekregen en die wij aan ieder wensen mee te delen. Niet echter door hem te overweldigen vanuit een machtspositie.

Zo is het ook met ons streven naar eenheid. Wij geloven dat eenheid een stuk verlossing is en dat het daarom een godsdienstige taak, ja, een godsdienstige plicht is gestalte te geven aan deze eenheid, nogmaals zonder dwang of vanuit een machtspositie. De liefste eenheid, de eenheid die ons dierbaar is, is de eenheid in het geloof. Dat is de eerste eenheid waarvoor wij staan en de eerste eenheid die wij verlangen.

Wil dat tevens zeggen, dat wij menen dat vele anderen buiten elke eenheid met ons staan? Hoe staan wij en hoe vinden wij elkaar als mensen van verschillende geloven, mensen van verschillende levensovertuiging, waarom het in wezen dan draait? Hoe verantwoorden we onze eenheid met hen? Op het gebied van de geloofseenheid wensen wij voortdurend en bidden wij voortdurend voor deze religieuze eenheid. Intussen is het altijd onmogelijk voor een katholiek om deze, bij wijze van spreken, als een soort dwang een ander in zijn handen te stoppen, want het wezenlijke van het geloof is immers, dat de mens zich overgeeft aan God van ganser harte en vanuit eigen wezenlijke vrijheid. Men zou niets bereikt hebben, wanneer men een ander ertoe had gedwongen, of erin had laten lopen. We hebben pas iets bereikt, wanneer mensen zichzelve ertoe gebracht hebben zich over te geven aan God in waarheid.

Ik heb gemerkt, dat hier een groot verschil is met de beide vorige inleiders. Uit de hele katholieke houding, van allen en van mij persoonlijk, blijkt dat ons niets heiligers is dan de waarheid. Iedereen wil 'zoeken' naar de waarheid, zeker; maar niets is heiliger dan het inderdaad 'vinden' van de waarheid.

in waarheid • in d

In de samenleving met anderen gaat het om mensen met wie wij in eenheid leven en tegenover iedere mens moeten we het respect hebben voor zijn originaliteit. We moeten een diepe eerbied hebben voor de gewetensvrijheid van iedere mens, als het erom gaat dat deze mensen in de verscheidenheden, die deze mensen zijn en de verscheiden wijze van denken

Pater Dr. J. Ponsioen S.C.J.

EVEN...

die ze hebben, trachten elkaar te vinden en elkaar te ontmoeten.
Nu is er toch altijd meer dan een administratieve eenheid, een politieke eenheid. Er is ook een culturele eenheid. En ik geloof, dat we daar elkaar ook reeds vinden, zij het dan slechts gedeeltelijk. Om ons tot ons vaderland te beperken: er is een basis van eenheid. Alleen de Nederlandse taal bv. is een uitdrukking van een zekere Nederlandse geest, die allen gemeen hebben. Van de andere kant bestaat er verscheidenheid van rang en stand, er zijn regionale verscheidenheden en levensbeschouwelijke verschillen. Die zijn er zeer beslist en ik meen, dat we geen stap verder komen met deze, ook wanneer zij zich uiten als tegenstellingen, te verdoezelen. De verscheidenheden moeten in ons land volledig tot uitdrukking komen, ook — laat ik het maar zeggen, want daar komt het toch vaak op neer — op organisatorisch gebied. Deze organisatorische scheidingen bestaan lang niet altijd en lang niet in alle landen en zij zijn geen absolute noodzaak, maar wij hebben nu eenmaal een heel typische eigen aard en wij zijn toch wel een heel typisch eigen volk. Ik geloof met name, dat wij hier erg 'familiaal' zijn ingesteld.

sterk in ons zit en altijd in onze geschiedenis heeft gezeten — de tegenstelling tussen de rekkelijken en de preciesen. Deze tegenstelling bestaat ook vandaag nog. Ik zie ze eigenlijk nog als basis van onze huidige maatschappelijke indeling; waarbij de sfeer van de mensen die op het ogenblik liberaal zijn en zij die bij de P.v.d.A. zijn aangesloten, van welke godsdienst of levensbeschouwing verder ook, typisch die van de rekkelijkheid is, terwijl de anderen die zich veel meer in confessionele verbanden thuisvoelen in de sfeer van de preciesen leven.

Deze dubbele traditie is er en ik ben er van overtuigd, dat wanneer bv. het zuilensysteem vandaag werd afgeschaft, het morgen weer even snel terugkwam, gezien het familiale karakter en gezien het grote aantal mensen dat in de sfeer van de preciesheid denkt.

Het spreken over eenheid is naar mijn gevoel op het ogenblik het spreken over de ontmoeting tussen rekkelijken, de mensen die hun praktische leven losmaken van het godsdienstige leven, en de preciesen, de mensen die wij kunnen typeren als orthodoxen in alle uitingen.

— de Romeinse waarden, de waarden van het recht;

— de basiswaarden van het christendom, voorzover deze op het menselijke omgangsleven slaan, nl. het kennen van de mens als één familie van God en het erkennen van de mensen als zonen en dochters van God en die daarom onaantastbaar heilig zijn en waardoor we ergens volledige gelijken zijn;

— het personalisme, duidelijk naar voren gekomen in de Renaissance en in het humanisme zoals dat is opgekomen in de 15e-16e eeuw en waarbij de volle waarde wordt gehecht aan het menszijn en iedere persoon het recht heeft om zichzelf te ontwikkelen en te ontplooien;

— in de vorige en in deze eeuw vinden we daar weer nieuwe waarden aan toegevoegd, vooral de waarde die misschien in zijn concrete gestalte nog het meest geprononceerd is in het socialisme en wat betekent, dat wij, ondanks personalisme, volledig sociaal zijn, voor elkaar en met elkaar te le-

waling • in zonde • in verlossing • in liefde • in vrijheid

We zijn erg ingesteld op het hebben van kleine kringen en het verkeren entrenous, onder soortgenoten die gelijkdenken. Dat heeft zich altijd geuit in het vormen van kleine groepen, als u wilt: kleine klieks, waar men in kleine en intieme kring met elkaar kan spreken en verkeren. Men ziet dat telkens weer optreden. Ik geloof, dat dit een soort cultuurpatroon in ons vaderland is, dat heel speciaal is en wat een feit is, dat al eeuwen bestaat en wat men niet ineens kan wegnemen of ontkennen.

We hebben op de tweede plaats — en dat is iets waarin we misschien een zware erfenis hebben, maar wat zeker heel

Die ontmoeting kan alleen tot stand komen op basis van gesprek, op basis van erkenning van die twee stromingen. En binnen dit kader wil ik volledig aansluiten bij wat de heer In 't Veld heeft gezegd: we moeten zoeken naar een gemeenschappelijke culturele basis. Naar mijn mening is die basis aanwezig en ik zou hem zelfs wat meer concreet willen stellen. Ik geloof, dat deze culturele westerse traditie, die in heel Nederland leeft, maar ook buiten Nederland, heel in het kort kan worden weergegeven met:

— de Griekse waarden, het belangloze zoeken van het ware, het schone en het goede;

ven hebben. Dit was eigenlijk al een zeer oud bezit, maar het is overgolfd door het personalisme.

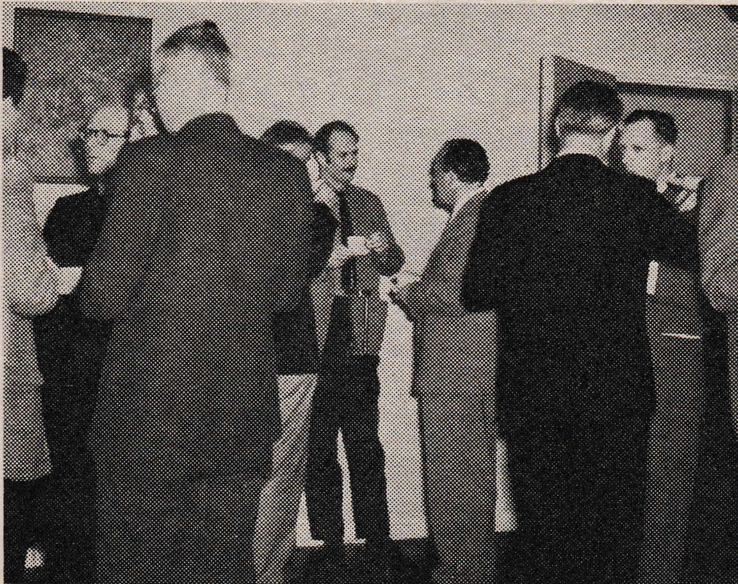
Dit is een stuk westerse traditie, die wij allen hebben of we nu in de stroming van de preciesen zitten of in de stroming van de rekkelijken en onverschillig tot welke godsdienstige richting we gerekend wensen te worden. Wij zijn niet uitsluitend en alleen godsdienstige wezens; wij zijn ook culturele wezens. Wij hebben een stuk cultuur gemeenschappelijk, waarin we ook moeten geloven als in waarheid. Als deze dingen niet waar zijn, dan geloof ik dat Europa, onze eigen cultuur en onze eenheid volledig verloren zijn.

Indertijd hadden we op het gymnasium een leraar, die de gewoonte had vele plakboeken te vullen met moppen. Op de laatste schooldag voor de vakantie mochten we die dan bekijken. Hij lachte dan zelf heel hard om één bepaalde mop en dat was een tekening van een man, die met een verschrikkelijk kwaad uiterlijk rondliep met een knuppel en uitkeek naar de man, die het werken had uitgevonden.
Gisteravond, toen u allen zo rustig kon gaan slapen, voelde ik me zo kwaad tegenover de man, die het maken van samenvattingen heeft uitgevonden. Mijn overigens liefdevolle gevoelens ten aanzien van Plein 1957 waren op dat moment enigszins ambivalent. En overigens is het nog een kwaad ding, dat u mij ‚slafelijk werk' op zondag hebt laten doen.
Maar dat nu daargelaten: ik wil proberen een samenvatting te geven van de discussie, om daarna te trachten het gesprek van vandaag een nieuwe impuls te geven.

samenvatting van de discussie

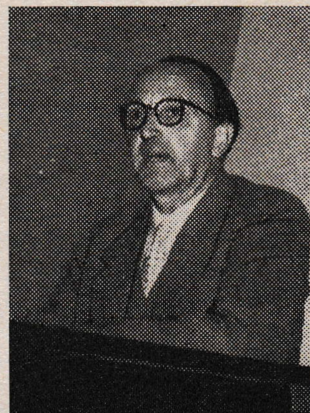
De discussie ging in eerste instantie vooral over de vraag: eenheid (eventueel: in tegenstelling). De drie sprekers waren het wel eens over het heilig gemeenschappelijke.
Toen kwam de vraag: Wil de rooms katholieke Kerk op een goed moment anderen beletten hun mening naar voren te brengen? Aan de verdraagzaamheid bleken grenzen te zijn, niet alleen bij katholieken, maar ook bij humanisten. De verdraagzaamheid had nl. daar zijn grens, waar de destructieve krachten, die deze samenleving onmogelijk maken, beginnen.
Daarna is de vraag gesteld: Hoe is het mensbeeld van de rooms katholiek? En ook: Ziet de r.k. Kerk het niet zo, dat uiteindelijk toch allen moeten worden opgenomen in de r.k. Kerk en heeft dat niet te maken met de leer van natuur en bovennatuur? In het verloop van de discussie bleek verschil tussen de rooms katholieken onderling. Pater Ponsioen meende, dat de waarheid boven alles gaat, dat de Kerk deze waarheid heeft en dat het toch uiteindelijk zo moet zijn dat allen in deze Kerk moeten worden opgenomen (nogmaals: zonder dwang en zonder de pretentie de volledige waarheid te bezitten, maar dan toch wel dé waarheid en dan toch wel daar naartoe).
Daartegenover vonden we de groep Jelsma-Reckman, die niet de waarheid maar de liefde als het belangrijkste stelde. De waarheidsvraag zou kunnen worden teruggebracht tot: Is het liefdevol? De vraag voor het handelen is niet: Is dit de waarheid?, maar: Is dit de liefde bevorderend?
Het gevaar van de redenering van Pater Ponsioen, zo werd gezegd, is dat de anderen toch altijd met zijn (i.c. Pater Ponsioen's) opvatting bang blijven voor de situatie van ‚de 51%'. En dat is niet alleen een angst van niet-katholieken, maar dat is een angst ook van sommige katholieken. In dit verband merkte Pater Jelsma op: Ik zie dat God ook buiten de kerk in mensen Zijn liefde openbaart en dat verheugt me. Dat is een van de gronden van mijn verdraagzaamheid. Die verdraagzaamheid is anderzijds door de liefde begrensd, nl. daar waar men tegen de liefde in handelt kan ik dat maar niet zo laten begaan. In de liefde ligt zowel de fundering als de begrenzing van de verdraagzaamheid. Ik moet voor alle mensen getuigen van de liefde van Christus, maar ik weet niet of het in de raad van God ligt, dat alle mensen per se lid moeten worden van de r.k. Kerk.
Rond dit punt werden nog andere opmerkingen gemaakt, o.a. van een r.k. spreker, die zei: Maar Christus is toch gekomen om het zwaard te brengen? En van een ander r.k. spreker: Er is een doopsel van begeerte, waardoor het ook voor de katholiek mogelijk is om te zien, dat de ander, ook al komt hij niet tot de r.k. Kerk, in het heil betrokken is. Een derde r.k. spreker meende, dat men de r.k. Kerk moest zien als het TEKEN van het Koninkrijk Gods, waarop van protestantse kant werd gevraagd: HET of 'N teken?
Hiermee zijn de hoofdpunten van de discussie weergegeven, behalve de vraag van een deelnemer: ‚Heeft deze hele discussie wel zin? We zijn het tóch praktisch met elkaar eens. We zijn al veel te veel genivelleerd. Moet er misschien niet veel eerder krachtig stelling worden genomen?' Hierbij zou ik in mijn eigen inleiding willen aansluiten.

ongeorganiseerd en georganiseerd gesprek op Drakenburgh

Dr. F. Boerwinkel

HET SPROOKJE VAN MAE WEST EN JET SOF

Ik wil teruggrijpen op het thema van deze bijeenkomst: Verantwoording en beleving van onze eenheid. Nu is de eerste vraag als je dit thema bekijkt: Wat bedoelen we met ‚onze eenheid'? Ik meen, dat 'n lacune van gisteren is geweest, dat wij dat niet nader hebben gepreciseerd. Wie zijn die ‚wij' als we het over ‚onze' eenheid hebben?

We zouden verschillende dingen kunnen veronderstellen. Is dat de eenheid van de christenen? Dat zal niet bedoeld zijn, want dan waren de humanisten niet uitgenodigd. Is het de eenheid als Nederlanders? Dat is het ook niet, want dan waren ook de communisten uitgenodigd en vertegenwoordigers van 'n paar belangrijke sekten. Is dan misschien bedoeld: de eenheid van alle ‚nette' Nederlanders? Maar dan vraag ik, beste vrienden: is dát nu wel interessant?

Ik zou u een sprookje willen vertellen en ik zou het sprookje willen tekenen. Het is het sprookje van de twee families, die in een grote dubbelvilla wonen. In de ene helft woont de familie van Mae West en in de andere de familie van Jet Sof. Er was ook een grote tuin bij die villa en in die tuin woonde de grote familie Underlevel.

Mae West was een nette dame. Zij zat goed in haar spulletjes. Hoe ze eraan was gekomen, is niet al te duidelijk. Ze wist van hard aanpakken, in meer dan één betekenis. In de tuin waren er zo wel een paar families die voor haar hadden gewerkt en de slaboontjes en de aardappeltjes hadden gebracht voor een heel zacht prijsje. Daar was Mae West heel goed mee uitgekomen. Als ze in de tuin eens een beetje te luidruchtig werden, dan wist Mae West ook wel van hard meppen, maar..... die tijd was voorbij, tenminste — vrijwel voorbij. Er waren nog wat zoontjes van Mae West die in de tuin van Underlevel nog een eigen stukje grond hadden, bv. Frankie. Die had nog een stukje grond en daar wilde hij beslist niet van af. En Frankie kon ook hard meppen, maar moeder Mae zei altijd: ‚Dat komt eigenlijk niet meer te pas'.

Aan de andere kant woonde Jet Sof. Die was heel anders. Die zat nog niet zo knap in d'r spullen. Die had de vroegere bewoner van het pand — een zekere Niek Saar waarbij ze dienstmeid was geweest — eruit getrapt, wegens verregaande vervuiling van het huis en omdat ze meer slaag kreeg dan eten. Ze was waarachtig niet op haar mondje gevallen en hard van hand. Ze wist de zaken zo'n beetje te redderen in huis, maar de kinderen vrijheid laten — neen hoor, dat was er niet bij. En iedereen in de buurt werd ook gepakt en moest ook hard werken en deden ze dat niet, dan werden ze bloedig afgerost. Dat konden ze aan de andere kant van de muur horen. Dan zeiden ze bij Mae: ‚Oei. Hoor je hoe Jet weer aan de gang is?' En dan bonsden ze tegen de muur en riepen: ‚Hé, ophouden daar met je kinderen zo te slaan'. Maar dan riep Jet terug: ‚Kijk naar je eigen. Kijk maar wat jezelf doet en wat Frankie doet bij Underlevel'. ‚Heb je ooit', zei Mae, ‚hoor zo'n mens nou toch 'ns. En merk je wel, dat ze daar aan de andere kant van de muur zich klaarmaken om bij ons te komen? Ze hebben al een heel stel hamers klaar staan om de muur door te slaan. Wij hebben zoveel hamers niet. Maar, kinderen, weet je wat moeder Mae heeft? Ik ben in de keuken een soepje aan het koken, een kernachtig soepje. Ja, je moet verdraaid oppassen dat je de deksel er niet afhaalt, want er komt een damp uit die vergiftig is. Maar och, als ik de deksel er eens af móet halen om te zien of de soep wel goed wordt, dan ga ik even in de tuin bij Underlevel. Dan haal ik daar de deksel er even af'.

‚Maar hebben ze daar bij Underlevel dan geen last van?', vroegen de kinderen. ‚Ach zeur toch niet', zei Mae, ‚die tuin is zo groot'. ‚Ja, maar die vergiftige dampen kunnen wel hierheen trekken'. ‚Neen, neen, neen', zei Mae, ‚dat moet je niet zeggen. Ik heb een hele knappe zoon, Lippie, en die heeft gezegd dat het niet zo erg is. En bovendien, als ik die soep niet af en toe eens keur, dan weet ik toch immers

niet of ik ze straks Jet Sof naar d'r hoofd kan gooien'. ,Ja, maar Jet Sof is ook soep aan het koken en die tilt ook telkens de deksel van haar pan. Het stinkt hier al. Ik vind het hier al benauwd worden', zei een van de kinderen. ,Hou je mond, snotneus, je ondermijnt m'n moreel', zei Mae, ,als ze de muur zo meteen doorslaan, gooi ik ze die soep naar d'r hoofd en als zij ook gooien, kan me niet verd....., dan gaan we er allemaal maar aan'. ,Ja maar moeder, we zijn toch een christelijke familie. Ik ben toch op de zondagsschool geweest en.....' ,Natuurlijk zijn we christelijk, maar mogen we daarom geen soep koken?' ,Ja, maar Papa heeft gezegd, dat het éigenlijk niet mag'. ,Papa? O, maar Papa heeft nooit gezegd, dat het beslíst niet mag'.

★

Verantwoording en beleving van onze eenheid: Welke eenheid — zo vroegen we ons af. Antwoord: Die eenheid is niet die van de christenen, niet die van christenen en humanisten samen, dat is ook niet de eenheid van de Nederlanders, dat is ook niet de eenheid van West-Europa, dat is *de eenheid van de wereld, inclusief Rusland.* Dat is de enige interessante eenheid waarover we kunnen spreken. Daarvoor heeft de Here God ons op het ogenblik geplaatst. En als u nu wilt weten hoe ik erover denk hoe we deze eenheid moeten beleven, dan zou ik u wat willen voorlezen, niet uit een sprookje, maar uit de Bijbel.

,Hoort gij, hemelen! en neem ter ore, gij aarde! want de Heere spreekt: ik heb kinderen groot gemaakt en verhoogd; maar zij hebben tegen Mij overtreden. Een os kent zijn bezitter, en een ezel de krib zijns heren; maar Israël heeft geen kennis; Mijn volk verstaat niet. Wee het zondige volk, het volk van zware ongerechtigheid, het zaad der boosdoeners, de verdervende kinderen. Zij hebben de Heere verlaten; zij hebben de Heilige Israëls gelasterd; zij hebben zich vervreemd, wijkende achterwaarts. Waartoe zoudt gij meer geslagen worden? Gij zoudt des afvals des te meer maken; het ganse hoofd is krank, en 't ganse hart is mat'.

Ziehier vrienden de tekening van deze wereld: Het hoofd dat krank is, dat niet meer wéét wat het doet of doen moet en het hart dat mat is en dat het erbij laat zitten. En even verder zegt de profeet: ,Hoort des Heeren woord, gij oversten van Sodom! neem ter ore de wet onzes Gods, gij, volk van Gomorra! Waartoe zal mij zijn de veelheid uwer slachtoffers? zegt de Heere; Ik ben zat van de brandoffers der rammen, en het smeer der vette beesten, en heb geen lust aan het bloed der varren, noch der lammeren, noch der bokken. ... En als gijlieden uwe handen uitbreidt, verberg Ik Mijne ogen voor u; ook wanneer gij het gebed vermenigvuldigt, hoor Ik niet; *want uwe handen zijn vol bloed.* Wast u, reinigt u, doet de boosheid uwer handelingen van voor Mijne ogen weg; laat af van kwaad te doen. Leert goed doen, *zoekt het recht, helpt de verdrukte,* doet de wees recht, handel de twistzaak der weduwe. Komt dán, en laat ons samen rechten, zegt de Heere; al waren uwe zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol. Indien gijlieden willig zijt, en hoort, zo zult gij het goede dezes lands eten; maar *indien gij weigert, en wederspannig zijt, zo zult gij van het zwaard gegeten worden;* want de mond des Heeren heeft het gesproken'. (Jesaja (Isaïas) Hfd. I)

Na deze woorden van de profeet een woord uit het Nieuwe Testament. ,Vergeldt niemand kwaad voor kwaad. Bezorgt hetgeen eerlijk is voor alle mensen. Indien het mogelijk is, zoveel in u is, houdt vrede met álle mensen. Wreekt uzelven niet, beminden, maar geeft de toorn plaats; want er is geschreven: Mij komt de wraak toe; Ik zal het vergelden, zegt de Heere. Indien dan uwen vijand hongert, zo spijzigt hem; indien hem dorst, zo geeft hem te drinken; want dat doende zult gij kolen vuurs op zijn hoofd hopen. Wordt van het kwade niet overwonnen, maar overwint het kwade door het goede'. (Romeinen 12).

★

In de hierop volgende discussie had Dr. Boerwinkel gelegenheid op enkele punten nader in te gaan en vooral om het misverstand uit de weg te ruimen, als zou hij de eenheid van christenen of van Nederlanders of van Westeuropeanen níet belangrijk vinden. Hij legde er echter de nadruk op, dat het werken aan al deze genoemde ,eenheden', hoe belangrijk ook, alleen dan zinvol was, als men dit deed vanuit het gezichtspunt van de éne wereld, het éne aardrijk. Zolang wij éxclusief blijven denken en bepaalde volken of groepen in feite in ons denken uitsluiten, blijven we de wereld in twee blokken verdeeld houden en blijft dus de dreiging van de wederzijdse totale vernietiging. Wij zullen daarom ínclusief moeten leren denken, hoe moeilijk dit ook gemaakt wordt. Dit houdt níet in, dat we onze ogen sluiten voor de gevaren van het communisme. Het houdt wél in, dat wij het gesprek met de communisten niet uit de weg mogen gaan en dat wij daarin, bij alle vastheid van overtuiging, alle hypocrisie en vals superioriteitsgevoel zullen moeten uitbannen.

Redactie.

Pater S. Jelsma

VRIJHEID VOOR ALLEN

Wanneer u op de wereldkaart de tegenstelling in beeld wilt brengen tussen de noodlijdende volken en het meer welvarende gedeelte van de wereldbevolking, zoudt u door die wereldkaart een streep moeten trekken, die de wereld ongeveer verdeelt in een noordelijk deel en een zuidelijk deel; een noordelijk deel, West-Europa, Amerika en Australië, van betrekkelijke welstand en een zuidelijk deel, Zuid-Amerika, Afrika en Zuid-Azië, van armoede en onmenswaardige noodlijdendheid.

Nu is in ons gesprek een paar maal de westerse ideologie ter sprake gekomen. Omtrent deze westerse ideologie zijn een aantal dingen gesteld, bedoeld als normen, als opvattingen, als ideeën, die wezenlijk binnen die westerse ideologie thuishoren. In het kader van de internationale verhoudingen wil ik graag deze vraag stellen: Houdt het Westen zich eigenlijk wel aan zijn eigen ideologie? Is die westerse ideologie zoals wij die voor ons zien en zoals wij die uit de geschiedenis en uit het heden kunnen opdiepen, ergens in de situatie waarin wij thans verkeren wáár?

Deze vraag klemt des te meer, wanneer wij die westerse ideologie opstellen tegenover de communistische ideologie en van de westerse ideologie zeggen, dat zij de geestelijke vrijheid van de mens poneert, dat zij de eerbied voor het leven en voor de vrijheid van de persoon poneert. Veronderstel dat wij deze wezenlijke waarden van onze ideologie zouden verkondigen aan een volk behorende tot de underlevel; dan is het nog niet zo zeker, dat men ook werkelijk en waarachtig zou geloven dat dit deel uitmaakt van een *eerlijke* westerse ideologie.

Op een ogenblik van de geschiedenis doen merkwaardige namen plotseling opgang. Een van die namen, waarmee thans vrij veelvuldig wordt gewerkt — ook alweer om een zekere tegenstelling aan te duiden — is de naam ,vrije wereld'. Dat is de wereld van het Westen, die de geestelijke vrijheid van de mens als een van de belangrijkste, misschien als dé belangrijkste waarde verdedigt. Als echter die naam ,vrije wereld' iets zou betekenen, dan zou dat betekenen dat dus binnen die vrije wereld die geestelijke vrijheid van de mens niet beperkt wordt opgevat, geografisch of cultureel of in welke zin dan ook, maar als een werkelijk menselijk ideaal.

Dat betekent dus: als de westerse volken waarachtig zouden geloven in de vrijheid van de mens zouden zij ook moeten staan voor de vrijheid van de mens, waar ook in het Westen, ongeacht zijn milieu, zijn huidskleur, zijn herkomst of wat dan ook. Dan zouden zij moeten

staan voor de vrijheid van de mens überhaupt, ongeacht de vraag waar hij woont en ongeacht het feit dat hij bv. thuishoort in de underlevel.

Het is nu juist op dit punt, dat maar al te vaak wordt gemerkt, dat het Westen zich van zijn eigen ideologie op bepaalde momenten niets aantrekt. De geestelijke vrijheid van de mens in de concreet existerende westerse ideologie is heel vaak een respect voor de geestelijke vrijheid van diegenen die al vrij zijn, vrij om te werken, te wonen, te eten en te drinken, om aan cultuur te doen, aan beschaving. Maar bij die mensen ligt de problematiek nu juist niet. Als het Westen zich stelt als schutse van de geestelijke vrijheid van de mens, moet aan het Westen worden gevraagd om alles in te zetten en alles te doen voor de geestelijke vrijheid van hen, die nog niet aan de vrijheid om te wonen, te eten en te drinken toe zijn.

★

Ook het probleem, dat door Dr. Boerwinkel werd aangeraakt in het sprookje met die soep heeft ermee te maken. Men kan zich van die probleemstelling niet afmaken met te zeggen of te vragen: Heeft het Westen zich dan niet te verdedigen tegenover een ideologie die nog veel meer dreiging in zich bergt en veel meer verschrikking? Neen, de vraag tegen de achtergrond van de westerse ideologie is deze: Kan het Westen vanuit haar ideologie niets anders doen dan alleen maar werken voor zijn eigen verdediging en aldus toch op de een of andere wijze positief meewerken aan de verheviging van die algemene dreiging van een vernietiging, die lijnrecht indruist tegen de eerbied voor het menselijk leven en de menselijke persoon?

Men zal mij zeggen, dat het Westen in feite geen andere mogelijkheid ziet dan aldus te reageren. Veronderstel dat dit zo is — en ik kan mij dat indenken — dan zou dat een bewijs van de ideologische armoede in het Westen betekenen.

We moeten, dunkt mij, eerlijkheidshalve stellen, dat het Westen althans van één werkelijkheid bijzonder nadrukkelijk en zelfs bijzonder schrijnend getuigt, nl. van de werkelijkheid van de zonde. Dit is een besef, dat ergens thuishoort in de gedachtengang van het Westen, het besef van de zwakheid van de mens, in christelijke termen uitgedrukt: het besef van de zondeval van de mens. Als het Westen in de gemeenschap der volken ergens getuigenis van aflegt door zijn daden en door de manier waarop tot dusver het Westen verschenen is in de gemeenschap van de niet-westerse volken, dan is het dit getuigenis van de zonde van het menselijke egoïsme, van het menselijk eigenbelang, van de menselijke individualistische en particularistische instelling.

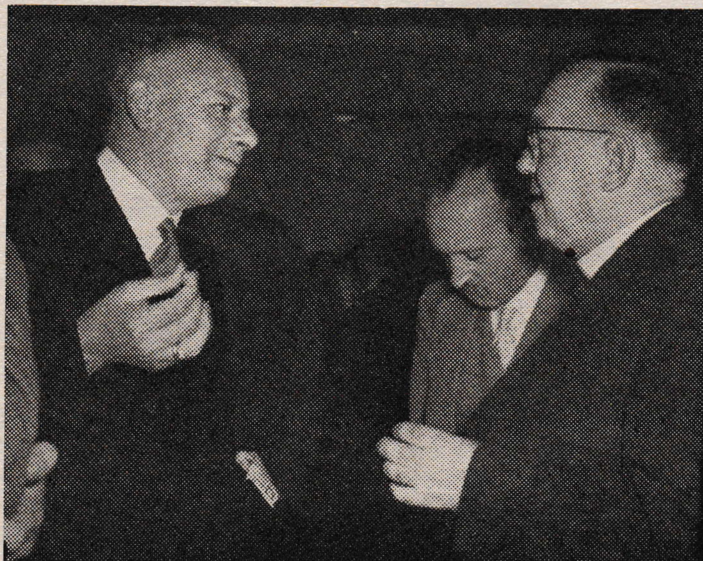
Wanneer we ons afvragen wat het Westen met zijn westerse ideologie zou moeten doen om te ontkomen aan dat gevaar van het eigenlijk zelf niet geloven, niet daadwerkelijk geloven in haar ideologie, en hoe het Westen moet ontkomen aan de benauwende werkelijkheid van die zonde, die zich openbaart voor heel de wereld, dan weet ik maar één mogelijkheid. Maar die mogelijkheid is dan ook een royale kans.

Het Westen zal de verschillende waarden die het erkent in zijn ideologie, op bescheiden schaal, maar wel zeer nadrukkelijk en op zoveel mogelijk plaatsen in de wereld moeten gaan waar maken. Dat betekent, dat het Westen niet primair bezorgd zal moeten zijn voor de handhaving van de welstand en de vrijheid en het algemeen welzijn binnen het Westen zelf, maar dat het Westen zich opwerpt en openbaart en laat zien als bezorgd voor de wereld.

Het merkwaardige van de communistische ideologie, hoe internationaal het communisme in haar wezen en oorsprong ook moge zijn, is dikwijls dat het zich zo sterk nationaliseert en zo gemakkelijk aansluiting vindt bij opkomend nationalisme. Daartegenover zou het Westen zich moeten openbaren als die groep van volken, die zich strikt en zeer levend verbonden weet met alle andere volken en die van deze verbondenheid getuigt in werkelijke daden. Nu krijgt men de indruk, dat het Westen bezorgd is voor de eigen veiligheid.

Ik ben onlangs op een avond aanwezig geweest op het congres van de wereldfederalisten in Den Haag. Ik hoorde een van de belangrijkste figuren van het bestuur toen getuigen van zijn motieven om mee te doen met het wereldfederalisme. Deze motieven kwamen praktisch gesproken hierop neer: ‚Ik sta hier, omdat ik bij mij thuis in Zwitserland geen mogelijkheden zie om mijn vrouw en kinderen te beschermen'. Ik acht dit een zeer respectabel motief, maar volkomen on-

Ds. Lugtigheid, Dr. Boerwinkel en Pater Vermelis in gesprek.

voldoende, omdat daar toch nog een beperkte visie op de eigen verantwoordelijkheid uit spreekt. Dat deze man verantwoordelijk is en zich verantwoordelijk voelt voor z'n eigen gezin, is alleen maar lofwaardig; maar dat hij op een internationaal congres voor wereldfederalisten niet meer dan dit motief naar voren weet te brengen, stemt tot bezorgdheid. Ik heb ergens het gevoel, dat heel veel van de dingen, die het Westen praktisch doet op politiek en strategisch vlak slechts kunnen worden begrepen als betrokken op de zorg voor de eigen veiligheid.

Veronderstel dat het Westen vanuit zijn eigen ideologie zich zou bezorgd maken allereerst voor het welzijn van heel de wereld, veronderstel dat het Westen zich in tegenstelling tot de communistische idealisten zou openbaren als in belangeloosheid bezorgd voor de underlevel, dan zou het Westen zijn idealisme niet alleen waar maken, maar ook in een *waarachtige, zuivere* tegenstelling komen te staan tegenover het communistische blok. Als ik eerlijk moet zeggen, hoe de tegenstelling op het ogenblik ligt tussen de communistische ideologie, die zichzelf niet waar maakt, en de westerse ideologie, die zichzelf niet waar maakt, dan is het meest verontrustende, dat ze zichzelf geen van beiden waar maken en dat de tegenstelling in de praktijk er dikwijls alleen maar een is van verschillende sóórten van zonden. Dan wil ik nog wel met u nadenken over de vraag, welke van beider zonde de ergste is en dan mag het nog wel waar zijn, dat de zonde aan de oosterse kant het zwaarste moet worden gewogen, maar in wezen geloof ik niet, dat dat relevant is. In wezen is dit het ergste in onze wereld, dat aan beide kanten niet alleen de zonde overheerst, maar de zonde niet wordt herkend en dus niet wordt erkend.

Wanneer men spreekt van westerse ideologie kan dat bijzonder goed zijn om zich de eigen potentiële rijkdom voor de geest te halen en om zichzelf een ideaal te vormen, waaraan men zich kan optrekken, maar het is bijzonder gevaarlijk voor het Westen om niet tot het bewustzijn te komen en tot erkenning — gezien juist in het licht van de ideologie — van de zware verantwoordelijkheid en de zware zondigheid. Het feit dat het Westen voor de underlevel niet meer doet dan het oosten, lijkt me het belangrijkste.

Dat het Westen in haar zeer geringe, proportioneel zeer betrekkelijke bijstand aan de underlevel niet duidelijk en nadrukkelijk meer belangeloosheid opbrengt dan de bijstand die wordt gegeven vanuit het Oosten, dat is, dunkt mij, het meest bedenkelijke.

Wanneer wij in het Westen zouden willen bijdragen tot de eenheid van de volkeren en tot de eenheid van het menselijk geslacht, dan is dat dunkt mij een kwestie van verzoening. Vanuit de ideologie van het éne mensdom zouden wij erin moeten slagen om de tegenstellingen die er zijn tot verzoening te brengen. Dat gaat niet zonder dat men daadwerkelijk *gelooft* in de eenheid van alle volkeren en van alle mensen; dat gaat ook niet zonder dat men gelooft in het eigen tekort, in de eigen schuld, in het eigen zich onttrekken aan verantwoordelijkheden die men wezenlijk draagt.

Het woord ‚bekering' is deze dagen gevallen en ik geloof, dat dat inderdaad een kernwoord is. Als wij ons niet bekeren, dan zal dat niet alleen een enorme bedreiging inhouden voor het Westen, maar ook een enorme bedreiging voor de wereld. Maar bekering komt niet tot stand tenzij vanuit verzoening. Verzoening is nodig, wanneer men de tegenstelling ontdekt die niet alleen bestaat van mens tot mens en van groep tot groep en van volk tot volk en van blok tot blok, van Oost en West en van Noord en Zuid, maar ook en veel dieper liggend in onszelf. De tegenstelling tussen de ideologie en de daad, de tegenstelling tussen wat men droomt en wat men doet, de tegenstelling tussen dat waartoe men geroepen is en dat wat men is, de tegenstelling tussen dat wat men verkondigt en dat wat men laat zien, de tegenstelling waardoor ik zelf word verscheurd en verdeeld.

De individuele mens vecht voor het behoud van de eigen situatie. Tot op het moment, dat hij tot zelfinkeer is gekomen en heeft begrepen, dat hij lijdt aan de zonde van de tegenstelling en ontdekt dat hij daar alleen maar uitkomt door uit die zelfinkeer te besluiten tot zelfverloochening of — met andere woorden — voorzover een mens begrijpt, dat er maar één manier is om het leven te behouden, nl. door het leven prijs te geven.

Het is een merkwaardige paradox, die ik in mijn christendom ontdek, dat ik mijzelf moet geven om mijzelf te vinden, dat ik klaarblijkelijk iets moet vernietigen om iets op te bouwen; dat ik al datgene wat belangrijk wordt geacht, niet op de allereerste plaats moet projecteren voor mijzelf, maar moet projecteren naar buiten, de buitenwereld in, naar mijn medemensen toe, naar de anderen toe. Ik kan slechts dan mijzelf zijn, wanneer ik mijzelf de ruimte geef en de wereld ga zien als een plein, waarop ieder vrij toegang heeft, dat publieke ruimte is en waarop men elkaar kan ontmoeten, om in de ontmoeting elkaar te respecteren, niet om in de ontmoeting allereerst zichzelf te vinden en zichzelf te verzekeren en te beveiligen, maar om in de ontmoeting zichzelf te verruimen doordat het bestaan met de ander een samen-bestaan wordt met het mijne.

De eenheid van mensen en de eenheid van volkeren kan niet alleen ideologisch worden opgelost. Het is een zaak, die in zelfinkeer en in zelfverloochening daadwerkelijk waarheid kan worden.

OP DRAKENBURGH

Gehoord

Ik ben heel erg getroffen door de ontwikkeling van de katholieke theologie in het gesprek met de reformatie.

*

Het gesprek van christenen en humanisten is vooral van belang voor het herontdekken van de grote waarde, die er in de menselijke waardigheid op zich zit.

*

Ik ben blij te horen, dat er een ontwikkeling mogelijk is in de waarheid, ook van de katholieke waarheid.

*

Ik strééf niet alleen naar de waarheid, dat ook, maar wat ik op dit moment en vandaag beleef als de waarheid, beleef ik voor 100% en daar sta ik met mijn hele hart en existentieel achter. Alleen zeg ik erbij: Dat is de waarheid voor nu, dat is een momentopname, daar wil ik desnoods voor sterven, want de waarheid is niet relatief, maar tegelijkertijd heb ik het besef, dat ik als klein eindig mens nooit de waarheid in zijn volle omvang in mijn hart heb.

*

De hele mensheid is door Christus verlost; niet alleen de katholieken.

*

Hoe de verlossing doorwerkt in de mensheid weten we niet precies. God zelf kan met zijn genade buiten de kanalen gaan, die Hij ons gezegd heeft om te gebruiken en te graven.

Gezien

Zo te zien gaat het over verzuiling . .

SYMPOSION:

AVONDEN VOOR DE EENHEID

Een nieuw programmapunt in ons winterprogram: eenmaal per maand een symposion.

We beginnen daarmee maandagavond 2 december a.s. in het Paleis Noordeinde te Den Haag, om 8 uur. Zoals bij al onze avonden, is ook bij dit symposion iedereen welkom, ongeacht leeftijd en religieuze, geestelijke of politieke richting.

Eenheid is voor ons meer dan een woord of begrip: het is tegelijk werkelijkheid en ideaal. Werkelijkheid is deze eenheid voor ons, in zover wij geloven in de verbondenheid van alle mensen met elkander tot één mensenfamilie, in gemeenschappelijkheid van goddelijke oorsprong, van wezen en bestemming. Wij zien deze eenheid tegelijk als ideaal, in zover de werkelijke menselijke eenheid in feite gebroken en verscheurd is door tegenstellingen van allerlei soort en in zover het diepe verlangen — telkens weer oplevend — naar herstel dezer geschonden eenheid nog wacht op vervulling.

Als christenen dienen wij te bidden, te werken en te leven voor dit herstel van eenheid. Voor het herstel van de eenheid onder de christenen. Voor het herstel van de eenheid aller mensen. Voor het herstel der eenheid van een gebroken wereld. Voor het herstel der eenheid van alles en allen met God.

Iets anders hebben wij, naar onze overtuiging, niet te doen. De zin van ons bestaan ligt besloten in dit ideaal en in de werkelijkheid, die eraan ten grondslag ligt; zoals ook de zin van Christus' leven daarin besloten lag. Het is van wezenlijke betekenis voor ons christendom, dat Christus niets anders heeft gewild dan het dienen van deze eenheid. Aan Zijn wil tot dienstbaarheid aan het herstel der eenheid is Hij gestorven. Zijn kruisdood is voor ons HET teken van de eenheid aller mensen met elkander en met God.

De herdenking van deze kruisdood in de Eucharistie of Avondmaaldienst is voor ons dan ook de diepste beleving van ons verlangen naar eenheid. In de voortaan geregeld door ons gepresenteerde symposionavonden staat deze beleving in het middelpunt. Wij willen graag, dat men ons in deze beleving kan ontmoeten: in de beleving van een werkelijkheid en een ideaal, die zozeer beantwoorden aan een algemeen-menselijke hunkering.

Met een omlijsting van muziek, zang en een door pater Jelsma gesproken woord zullen deze symposion-avonden, naar wij van harte hopen, velen in deze hunkering aanspreken.

NOVEMBER 1957 DECEMBER

maandag
18
november
8 uur

ONTMOETINGSAVOND

met de Wereldraad van Kerken

Dr. E. Emmen, Dr. W. F. Golterman en Dr. C. L. Patijn geven een inzicht in de betekenis van de Wereldraad van Kerken en een overzicht over de activiteiten, plannen en perspectieven.

Na de pauze gelegenheid tot het stellen van vragen en vrije gedachtenwisseling.

PALEIS - NOORDEINDE - DEN HAAG.

maandag
2
december
8 uur

SYMPOSION

Eredienst voor de eenheid van heel de wereld, in prediking en liturgisch Avondmaal.

In een omlijsting van muziek, zang, gebed en gesproken woord leidt pater Jelsma een avondmaaldienst voor belangstellenden, christenen en niet-christenen, kerkelijken en buitenkerkelijken.

PALEIS - NOORDEINDE - DEN HAAG.
(zie ook blz. 18)

maandag
16
december
8 uur

GESPREKAVOND

over het actuele thema:

„Spoetnik, een teken aan de hemel"

Twee deskundigen zullen een gedachtenwisseling inleiden over de technische en geestelijke betekenis der nieuwste ruimtevaart-ontdekkingen.

Na de pauze kunnen alle belangstellenden vrij aan deze gedachtenwisseling deelnemen.

PALEIS - NOORDEINDE - DEN HAAG.

AGENDA

De liefde zij ongeveinsd; verfoeit het kwaad, blijft gehecht aan het goede. Hebt in broedermin elkander hartelijk lief, acht elkander hoger dan uzelf; weest onverdroten in ijver, vurig van geest in de dienst van de Heer. Weest blijde in de hoop, geduldig in het lijden, volhardend in het gebed; helpt de heiligen in hun noden, legt u op de gastvrijheid toe. Zegent hen, die u vervolgen; zegent ze, en vloekt ze niet. Weest blij met de blijden, weent met de wenenden; weest eensgezind onder elkander. Weest niet hooghartig, maar daalt tot de eenvoudigen af; wordt niet wijs in uw eigen oog. Blijft niemand iets schuldig dan wederkerige liefde. Ieder van ons moet het welzijn van de naaste zoeken, om hem te stichten. Ook Christus heeft Zichzelf niet gezocht.

Romeinen.